

TAALGEMEENSCHAP der oude Nederlanden

door Dr. A. de Vin.

zuidvlaams - westvlaams - zeeuws

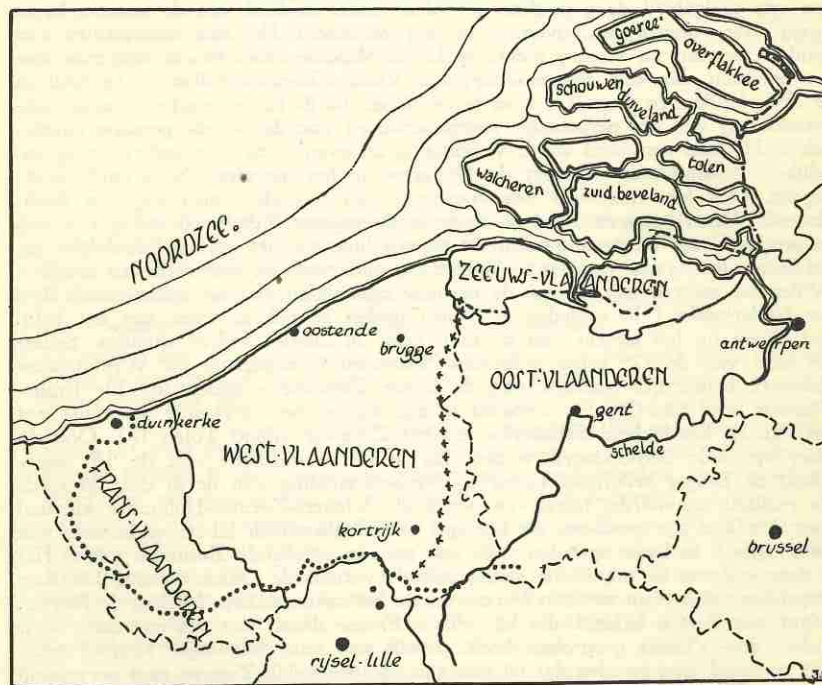
De trouwe lezers van dit tijdschrift zullen zich herinneren dat in een van de vorige afleveringen (2^e jrg., n° 1, p. 26) melding werd gemaakt van de opvoering van « Kinderen van ons volk » van Antoon Coolen in Zuid-Vlaanderen onder de titel « Menschen lijk Wijder », d.w.z. « Mensen zoals wij ». Met dit zuidvlaamse wijder (uitspr. wieder) is meteen een oeroud woord uit de zuidnederlandse dialecten onder de aandacht gekomen, dat niet alleen in het tegenwoordige Fransvlaams, maar vrijwel het gehele Westvlaams en een groot deel van het Zeeuws, hetzij in dezelfde of in enigszins gevarieerde vorm, tot de huidige dag bekend gebleven is. (1) Wanneer wij hieraan toevoegen dat ook voor de overige persoonlijke voornaamwoorden van het meervoud soortgelijke samentrekkingen uit vormen met oorspronkelijk *lieder* in al deze zuidnederlandse streektalen bestaan, dan wordt het wel duidelijk dat hier t.o.v. een van de oudste woordcategorieën uit de taal van een merkwaardige verwantschap gesproken kan worden. Aan de hand van andere voorbeelden uit verleden en heden hopen wij niet alleen duidelijk te maken dat hier sprake is van een verwantschap tussen de genoemde streektalen, maar veeleer van een streektaalgemeenschap, die zich tot heden toe duidelijk openbaart voor ieder die oren heeft om te horen.

Waardoor komt het dat op iedereen die met belangstelling en liefde de streektal van Zuid-Vlaanderen waarneemt, deze terstond de indruk maakt van « een soort Zeeuws » (2), als het Nederlands betreft, en van een onmiskenbare variant van het Westvlaams van « over de schreve », als we met Vlamingen te doen hebben? Het antwoord ligt in eerste aanleg (letterlijk en figuurlijk) besloten in de uitspraak-eigenaardigheid die de Zuidvlamingen in Frankrijk, de Westvlamingen in België en de Zeeuwen in Nederland gemeenschappelijk vertonen: zij laten namelijk alle drie aan het begin van het woord de *h* weg. In zo sterke mate heeft deze eigenaardigheid het karakter van Zuidvlaams, Westvlaams en Zeeuws bepaald, dat de sprekers van deze streektalen evenzeer gemeenschappelijk een foutief gebruik van deze klank demonstreren in onjuiste toevoeging aan het begin van een woord en in de vervanging van de *g* door een *h* in allerlei posities. Van dit laatste gaf Dr. Paardekooper een aardig voorbeeld in het antwoord op zijn vraag naar de weg naar « Zuidkote: « Joat. Je moet moa rechte-dure hoin ». (3). Het is duidelijk dat dit zuidvlaamse *hoin* het nederlandse «gaan» vertegenwoordigt, en dat in dit streektalwoord dezelfde vervanging van *g* door *h* optreedt als in het zeeuwse *hae(n)*.

Wanneer wij de hierboven genoemde streektaalgemeenschap van Zuidvlaams, Westvlaams en Zeeuws tot aan zijn noordelijkste grens, de Haringvliet, doortrekken, dan blijkt daar ook het Zuidhollandse eiland Goeree-Overflakkee onder te vallen, zoals trouwens ook reeds door Dr. Paardekooper in het onder noot 3 aangehaalde artikel geconstateerd werd. Hoewel het laatstgenoemde eiland in zijn streektal niet de hiervoor geschetste moeite met de *h* vertoont, blijkt het verder vrijwel alle in taalopzicht kenmerkende dingen met de drie andere streektalen gemeen te hebben. Evenals Frans-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Zeeland kent Goeree-Overflakkee de uitspraak van de *ij* en *ui* als resp. *ie* en *uu*. Naast de

ie komen in dit hele gebied van Zuid-Vlaanderen tot zuidelijk Zuid-Holland woorden met *uu* voor, waarin deze onder invloed van bepaalde medeklinkers uit *ie* ontstaan is, b.v. *puupe*, *wuuf*. Parallel hiermee gaat de uitspraak *u* in sommige woorden, waar het algemeen Nederlands *i* vertoont. Van dit eveneens gemeenschappelijk voorkomende verschijnsel zijn bekende voorbeelden in de Franse Westhoek: *Flup(pe)*, d.i. Flip, Filip(s) (zomer 1950 gehoord te Hazebroek), *wul*, (ik, hij) wil (eveneens opgegeven voor Hazebroek door Jacobs, a.w. 110) en *wulder*, voor een groot aantal plaatsen in Fr.-Vl. door prof. Pée in zijn dialectatlas vermeld als nevenvorm van het aan het begin van dit artikel genoemde *wieder*.

Het zou wellicht te ver voeren in dit beknopte artikel ook de vele andere gemeenschappelijke kenmerken in uitspraak, woordvorming en woordenschat uitvoerig te bespreken, die Zuidvlaams, Westvlaams en Zeeuws, Goeree-Overflakkee daarbij inbegrepen, tot een onmiskenbare eenheid stempelen. Tot besluit van de bespreking van deze interne kenmerken (waardoor dus de genoemde streektalen als een gemeenschap op zich zelf gekarakteriseerd worden) noem ik derhalve in dit gebied nog de veelvuldig voorkomende woorden met *eu* naast die in het algemeen Nederlands met *oo*. Kent ook niet de Westhoek nog steeds zijn *meulen(s)*, (4), noemde niet M. Janssen de taal van het landvolk in Frans-Vlaanderen « keuningsvlamsch »? (5). In ieder geval wordt uit het bovenstaande vol-

..... TAALGRENZ NEDERLANDS-FRANS VOLGENS PEE IN BUOR. EN MED. DIALECTENCOMM. KON. NED. AKAD. V. WETENSCHAPPEN XVII KAART 15
- - - - - GRENZ TUSSEN WESTVLAAMS EN OOSTVLAAMS VOLGENS JACOBS 1926
- - - - - GRENZ VAN HET ZEEUWS (+ ZEEUWSVLAAMS) VRIJ NAAR VAN GINNEKEK.

komen duidelijk dat de heer Jacobs (6) uit Sas van Gent, een trouw bezoeker van de cultuurdagen te Hulst en afkomstig van het eiland Goeree-Overflakkee, aan boeren van dit eiland die voor zaken Noordwest-Frankrijk gingen bezoeken, terecht aanvaardde bij hun contacten zoveel mogelijk van de eigen streektaal gebruik te maken.

Naast de vele interne kenmerken van onze Zuidwestnederlandse streektaalgemeenschap zijn er minstens twee eigenaardigheden, die deze dialecteenheid vast verbinden aan de algemeen-Nederlandse cultuurtaal, n.l. het gebruik van de verkleiningsuitgang *-je(n)* en de aanspreekvorm *je* (resp. *jie*, *joe*). Uit de studie van Dr. Willem Pée over de Nederlandse verkleinwoorden (Tongeren 1936) en de daarbij vervaardigde kaarten blijkt namelijk in overwegende mate dat Zuid-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Zeeland (met Goeree-Overflakkee) in het gebruik van het verkleinwoord (varianten voorbehouden!) één lijn trekken met Holland, Utrecht en westelijk Gelderland. Vanuit dit westen van Nederland, met name vanuit Holland en Zeeland, zijn de verkleiningsvormen op *-je* sedert de 17e eeuw in de algemene taal doorgedrongen. Voor de samenhang van Zuidvlaams, Westvlaams en Zeeuws is het zonder meer veelzeggend, dat in dit overigens in taalopzicht tamelijk conservatieve gebied ook een latere vernieuwing gemeenschappelijk is aanvaard.

Evenzo is het gegeven met de vertrouwelijke aanspreekvorm van de tweede persoon enkelvoud *je* (resp. *jie*, *joe*). Waarschijnlijk is in het zuidwestelijk deel van ons taalgebied de *g* in deze woorden, onder invloed van de oorspr. *ie*, al vroeg naar voren opgeschoven en zo in *j* veranderd. Het zich ontwikkelen van handel, zeevaart en visserij sedert de latere Middeleeuwen bracht met zich mee het ontstaan van een gemeenschappelijk Vlaams-Zeeuws-Hollandse kusttaal in de Nederlanden, en daaruit is weer te verklaren dat de boven geschetste uitspraakverandering van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelv. ook in Holland aanvaard werd. Vandaar is ze, evenals zo vele andere oorspronkelijke «hollandismen», sedert de 17e eeuw in het algemeen Nederlands overgegaan. Ook hier dus weer een voorbeeld van oeroude samenhang van Zuidvlaams, Westvlaams en Zeeuws, maar in de tegenwoordige tijd stellig één van de bruggen naar onze cultuurtaal, in tegenstelling tot het exclusief-zuidelijke *gij*, dat buiten het zuiden van ons taalgebied erg ouderwets en zeer verheven aandoet. Willen we meer bewijzen voor de oeroude samenhang van het zuidwestelijk deel der Nederlanden? In verleden en heden treden ze telkens weer aan het licht, niet alleen op het terrein van de taal, maar in allerlei andere situaties. Sedert het eind van de 12^e eeuw polderden Susterziender monniken uit Westvlaamse kloosters belangrijke stukken van de latere Zeeuwse eilanden in. De Frans-Vlaamse stad Sint-Omaars vertoont in zijn wapen een sprekende gelijkenis met dat van de heerlijkheid Schakerloo op het Zeeuwse eiland Tolen (7). Ook dit moet op oude betrekkingen wijzen. En in de eerste helft van de 16e eeuw maakt de Brugse rederijker Cornelis Everaert melding van de in die tijd reeds als realiteit aanvaarde, hierboven genoemde Vlaams-Zeeuws-Hollandse kusttaal door één van zijn personen uit het spel «Van ghewillich labuer ende volc van neerrynghe» te laten optreden «als een zeeman sprekende Zeeusche tale». Het is deze «Zeeusche tale», die stellig ook de vermaarde Duinkerkenaar Jan Bart gesproken zal hebben met zijn leermeester in het zeemanschap, Michiel de Ruyter. Want van Bart is bekend, dat hij zelfs in Franse dienst met zijn matrozen nooit anders dan Vlaams gesproken heeft, terwijl van onze Vliissinger Michiel zeker niet vermoed mag worden dat hij van zijn oorspronkelijk Zeeuws ooit vervreemd zal zijn. Waar zij beiden, geboren en getogen waren in het naar de taal zo'n hechte eenheid vertonende Vlaams-Zeeuwse kustgebied, moet het derhalve als vaststaand feit gelden dat er in hun onderlinge conversatie geen woord Frans bij geweest is.

Het laatste bewijs van die hechte eenheid, sterker, van een krachtig en meer dan uiterlijk gemeenschapsgevoel dat de zuidwestelijke gebieden der Nederlanden aan elkaar bindt, komt uit een zeer recent verleden. Na de Februariramp van 1953, die het zuidwestelijk deel van Nederland trof en in het bijzonder de provincie Zeeland voor het grootste deel overstroemde, schreef de Frans-Vlaming Robert Hennart in een Parijs blad een artikel, waarin hij van het oprechte medeleven getuigde dat de bewoners van Noord-Frankrijk bij deze ramp toonden met hun burens uit de noordelijke kustgebieden, niet alleen omdat zij burens waren, maar vooral omdat in een gemeenschappelijke strijd van de Vlamingen in Frankrijk, de Vlamingen in België en de Nederlanders het trotse besef gegroeid was de zee overwonnen te hebben. Daarom, aldus Robert Hennart, waren in de dagen van die Februariramp hun angsten en zorgen ook die van de Vlamingen in Noord-Frankrijk.

Zij deden meer, aldus de redactie van «Notre Flandre - Vlaamse Heerd», die van het bovengenoemde artikel een samenvatting gaf, (8) dan alleen hun ontroering en medeleven betonen. Zij gaven met gulle hand geld en goederen aan hun stam- en taalverwanten in de getroffen gebieden en zo getuigden de zendingen uit Rozendaal, Koudekerke, Oostkappel, Westkappel en andere plaatsen in Frans-Vlaanderen naar gelijknamige plaatsen in het rampgebied van het saamhorigheidsgevoel der oude Nederlanden dat, aldus Notre Flandre, geen ijdel woord was.

Van dit saamhorigheidsgevoel der oude Nederlanden heb ik in bovenstaande regels getracht het een en ander duidelijk te maken. Moge in een verenigd Europa van de toekomst voor deze Nederlanden wederom de gemeenschappelijke taal een krachtige en nimmer brekende band blijven!

- 1) Zie o.a. Jacobs, **Het Westvlaamsch van de oudste tijden tot heden** 286, en voor Zeeland (Zuid-Beveland): De K, **Het Kruiningsche Dial.** II, 6; voor Schouwen-Duiveland uit kracht van ervaring bevestigd door schrijver dezes.
- 2) O. a. door Dr. Paardekooper op deze wijze gekarakteriseerd.
- 3) **De Vacature** 15 okt. 1957 («Nederland in Frankrijk»).
- 4) De sprekendste voorbeelden zijn volgens mij de op de Michelin-kaart **Meulen** in de omgeving van Hooimille en de **Haeghe Meulen** ten oosten van (St.-Winoks)Bergen. Nog in een niet zo lang geleden door het «syndicat d'initiative» te Kassel uitgegeven folder wordt de aldaar in 1948 herbouwde windmolen «Castel Meulen» genoemd. Als deze samen tot heden toe zelfs op Franse kaarten in de Franstalige publicaties vermeld worden, kunnen we er zeker van zijn dat ze nog tot de levende volkstaal behoren!
- 5) (Boulogne-Lille) vermelde **Meulhouck** bij Gijvelde, de **Benties**. Zie **De Torrewachter** (1931), aangehaald in Celen's bloemlezing. **Zoo schrijven de Fransch-Vlamingen**, p. 93. De hier aangehaalde aanduiding «Keuningsvlemsch» plaatst de ongekunstelde volkstaal van Kroon-Vlaanderen, waartoe ook Zuid-Vlaanderen behoorde, tegenover het meer op schrijftaal en schooltraditie gebaseerde «Keizersvlemsch» van Rijks-Vlaanderen.
- 6) Om verwarring te voorkomen: deze mijnheer Jacobs is niet dezelfde als de schrijver van het onder noot 1 aangehaalde werk.
- 7) Aldus Ermerins, **Zeeuwsche Oudheden**, Tholen 61.
- 8) 1e jaargang, n° 4, p. 14, onder de titel: **Solidarité**.